

— — —

వచ్చెను

శ్రీ కృ: దేవరాయ అంధ్ర బాషానిలయము,

విభాగము

విభాగ ముఖ్య

భూమిక .

ఈ గ్రంథము శ్రీకృష్ణ దేవరాయ లొసరించిన యాము
క్తమూర్త్యునయందలి రాజనీతికాండము బని గ్రంథకర్త పీఠికవ
లనఁ జెలియ నగును. నీతిబోధకములగు గీతములు, చరిత్రము
లు, నవలలు, కథలు, మున్నగునవి ప్రకటించుటయే కాక నీతి
శాస్త్రము, అర్థశాస్త్రము మున్నగు ప్రాచీనరాజనీతి, దండ
నీతి, గ్రంథములుకూడఁ బ్రకటించి ప్రాచీనహిందూదేశ చరి
త్రరచనకు సాయపడుట యవసరమైనపనియే యై యున్నది.
శుక్రనీతిసారాదిగ్రంథములు మనపూర్వ లెట్లు దేశములఁ బరి
పాలించుట, దేశమునకుఁ బ్రజలు, రాజునకు, నెట్టిసంబంధము
గల చట్టము లుండెడినో వివరముగఁ జెలుపుచున్నవి. ఇట్లే
యాంధ్రభాషయందఁ బరభాషలయందున్న యపూర్వగ్రంథము
లఁ గాని, ప్రజల కండటకుఁ జెలియునులభవచనగ్రంథములఁ
గాని, వ్రాసి ప్రకటించుటకుఁ బ్రయత్నింతుము. గ్రంథము చి
న్నదైనను, విషయ మాంధ్రప్రబంధములలోనిదైనను, శ్రీరాయ
లవారియందలిగౌరవముచేతను విషయగౌరవముచేత నిది ప్రధా
నగ్రంథముగఁ బ్రకటించితిమి. ముందుముందుకామందకీ యా
దిగ్రంథములు భాషాంతరీకరణము లొసరించి మాచందాదారుల
కు సమర్పింపఁజూతుము. ఇట్లే శాంతిపర్వాంతర్గతభీష్మనీతి “రా

జనీతిసాకష"ని ప్రకటింప నిష్టముకలదు. మాపాఠ కుల కావి
యములను, మేము చేయఁబోవువనులను, ముందు తెలియఁ
యఁచుందుము.

చె లి కా ని ల చ్చా రా వు.
సంపాదకుఁడు.

శ్రీ కృష్ణ దేవరాయ ఆంధ్ర జాషానిరయము,

విజయవాడ

విజయవాడ

విభాగ పరిశీలన రిపోర్టు

* See "A critical essay on Kistnadevaraya's
uktamalyada" P. P. 76 & 78.

(2) the rest of Kristnaraya's advice is full of practical hints and information most important for a reigning prince." అనునది. వాక్యములును రాయలరాజనీతిపై శ్రీ వాకినకోట మరావుసంతులవాచియభి: పాయముల కాద్యంతములయం గున్నవి. దీనినిబట్టి శ్రీపంతులవా రీరాజనీతియంతయు రాయలనుభవమువలన వ్రాసినదనియే యభిప్రాయమై ట్లు తేలుచున్నది.

ఇక నాముక్తమాల్యదాశీతికయందు విమర్శన మొనరించి, యాకావ్యమున కు నెఱుంగుఁబెట్టి శ్రీరాయలగ్రంథగర్భత్వమును నిరూపించిన శ్రీమేడే పల్లి వేంకటరమణాచార్యుఁవా రనునుప్రసిద్ధ సంస్కృతపండితులు వ్రాసినది.

*“ యామునాచార్యుఁడు కుమారున కుపదేశించిననీతి:— ఈనీతినిబట్టి ని మ్మింపగా రాజ్యపాలనానుభవమందుఁ బండినబుద్ధిగలరాజన్యుఁ డిట్లు వ్రాయుఁ గలుగుచుగాని, కేవలగ్రంథాధ్యయనమువలన నీతిశాస్త్రమందుఁ బండిత్యము సంపాదించినబ్రాహ్మణపండితుఁ డిట్లు వ్రాయఁజాలఁడనియు, దీనిచే నీగ్రంథ కర్తరాజ్యపాలనము దానిచేరినక్షత్రియుఁడనియు నిస్సంశయముగఁ జెప్పవచ్చును.”

ఇంతవఱకు నీగ్రంథమును విమర్శించినవిద్యాధికులయభిప్రాయము లిట్లు న్నవి. వీనియందలి సత్యాసత్యములఁబరికించుటవలన స్థిరపఱచుకొనఁగలము. ఈసందర్భమున పైవిద్యాధికుల కొకమనవి! ఆముక్తమాల్యదాగ్రంథకర్తశ్రీ మనశ్రీరాయలకుఁదప్పయితరులకుఁబ్ర మేయముకలుగఁజేయుటయందుఁ గోరికకల వారినికాని, శ్రీరాయలవారురాజనీతిపరుఁడుకాఁడనికాని, యనువారిని ఖండించుట యం దీపంక్తుల లిఖించినయాతఁడు ప్రప్రభముడై నిలువఁబడును. అందా వంతయుఁ బైవిమర్శకులయభిప్రాయములనుండి వేఱుకడునాఁడు కాఁడు! కాని (1) ఈరాజనీతి రాయలనుభవమువలన వ్రాసినదా? (2) పూర్వగ్రంథము లఁ జదివి యార్జించినదా? (3) లేక నీతిశాస్త్ర మభ్యసించినవిష్ణులు (చేక

* 1914 సం॥గ్రమున వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రులు & సన్న్యపారు ప్రకటించిన నాల్గవకూర్పుకీర్తక LXIV పుటయందు.

పతిని నశింపజేయుట) కను భగమున పరిపడినవి పోల్చి, చేర్చి, చూర్చి, చాచిన నా? అను
 ఏ యాదుప్రశ్నయు నొసరిండు కొని స్థిరపతి మకొమచి న్నాము సరి పొంది యీప
 తకిఁ బూతుకొంటిని. సత్యప్రకటనాసమూహాలమనసులపై నెసరికియును నా
 యాశ్చర్య మపచారముగ నెంచకుండు గాక! యని కోరును న్నాను.

శ్రీరామాయణగ్రంథినయారాజనీతియందుఁ జాలభాగము ప్రాప్తినరాజనీతి
 గ్రంథములనుండి సేకరించునట్లు నాకుఁ జూడకట్టుచున్నది. అందుల కొకటి
 కెంత దాహరణములఁ జూపెద.

(1) ఆముక్తమాల్యద 4 వ యాశ్వాసము 210 పద్యము. ఇది (భార
 తశాంతిపద్యమునందలి నాడీశంకరనిచరిత్రమునుండి తీసిననీతి.)

(2) డిటో. " " 205 (ఇది శాంతిపద్యము 2 ఆ
 శ్వాసము, 170 మొదలు చూడఁడు!)

(3) ఆముక్తమాల్యద " 233 శాంతి 2. 186, 187.

(4) డిటో. " " 238 శుక్రనీతిసారము. శ్రీమల్లా
 యశాస్తులవారి రోగాఢ్యీకరణము. 14వ పుట.

(5) డిటో. " 278 శాంతి 4. 358ప.

(6) డిటో. " 261 శుక్రనీతి 129 పుట.

(7) ఆము॥ 271 చాణక్యనీతియందీకాలవిభాగముకలదు, శుక్ర
 నీతిసారమునందున్నది.

(8) ఇంకను బెక్కులిట్లే స్వల్పభేదము లున్నవిమానితిని.

ఇట్లే కొంచెము భేదములతోఁ జాలభాగము—చాలభాగ మననేల?—
 ఏపదియిడుపదిపద్యములయందుఁ జూసినయాప్రాయభిముఖా తప్ప తక్కినవన్ని
 యు నితరగ్రంథములయందున్నవాని కెందుకభేదములే! పరివర్తనములే! దీని
 వలన మనముగ్రహింపవలసినదేమనఁగా! శ్రీరామాయణము సుస్కృతవాఙ్మయ
 మునందున్న నీతిశాస్త్రగ్రంథము లన్నియుఁ బఠించి, యాచరించి, యందుఁ
 దాను కనుగొనిననూతనవిషయముల ననుభవములఁ జేర్చి, పైఁజెప్పినమూడవిధ
 తముఁ నీనీతి వ్రాసెనని తలంపవలసి యున్నది. కొన్నివిషయములు భహుస్వల్ప

నగు నున్న నపూర్వములును, మేధావంతములు నైయున్నవి. కొన్నిశ్రీరాయలవారియనుభవములే యై యుండును ! ఏమైన నాంధ్రసోదరు లీభాగము విపులముగఁ జదివి లాభము నొందుదురను నాసచే నిది యిట్లు గద్యరూపమున న్రాసి ప్రకటించితిని. ఇందుభారతాదులవలె నే బ్రాహ్మణులయం దాధిక్యముంచినను, మంత్రిత్యాదులు (స్వపూర్వతగల) బ్రాహ్మణులకే యిమ్మని భారతాదులు చెప్పటకుఁ గలకారణము లిందు దాఁపక తెలియఁజెప్పఁబడినవి. రాయలకాలము నాఁటికిఁ గూడఁ బ్రజలపై బ్రాహ్మణాధికారము నిరంకుశమై యుండె ! అందువలననే రాజు స్వప్రయోజనమునకు వారల గౌరవింపవలసివచ్చెను. పైఁగ బ్రాహ్మణుఁడు బుద్ధిశాలి !

ఇందు రివ పుటలోనున్న “ ఆపాలయన్నము నేభుజించువారయ్యు ” అనువాక్యమువలన రాయలకాలమున “ పాలయన్నము ” యిప్పటిగంజియన్నము వలె నధికసులభలభ్యమని తెలియఁజేయుచున్నది. రాయలరాజనీతికిని, చరిత్రమునకును గలసమన్వయమును విచారించుట విమర్శకునిపని.

శ్రీరాయలవారిపదములమార్పు జటిలము నపూర్వము నగుట, నీమహాకావ్యము నాంధ్రులంతగా వాడకున్నారు. ఆముక్తమాల్యదయందలి స్వభావోక్తులును, రాయలవారియద్భుతకవితాశక్తియుఁ బరిశీలింపఁ గుతూహలమొదవించుట కీవచనము కారణము కాఁగలిగినచో నీగ్రంథకర్త పని వ్యర్థముకాదు. రాయలవారిపదములమార్పు సాగసుగఁగాని, విషయవివేకానుసరణిఁగూర్చిన యాచిత్యముకాని కలచోట్ల నేనంతగా మార్పక కేవలము పద్యమును వాక్యధోరణిగ మార్చుచు వచ్చితిని. కొన్ని చోట్ల గ్రంథమూలవస్తువునకునుగుణ్యముగ శబ్దజాలము నెఱుఁగఁగోరువిద్యార్థుల కుపయోగపడునట్లు పర్యాయపదములు పెక్కులు వాడితిని. మిక్కిలికొలఁదికాలములో నొనరించినయీకార్యమునందున్నలోపములఁ గాని, యభిప్రాయభేదములఁ గాని యెఱిఁగించు విద్యాధికుల పకారణలేఖల కనేకవందనము లొనరించెదను.

ఇట్లు,

పితాపుత్రము. }
1-1-16. }

వంశూరి సుబ్బారావు,
గ్రంథకర్త.

రామలరాజనీతి.

తేజోదేవమయమునందును విసుగుకొనక ప్రజారక్షణత
 తప్పకుండై యుండవలయును. అపదలనొందినవాఁడొక్కఁడు నాల
 తొంది రక్షించుచుండవలయును. దుర్మార్గులపైఁ గార్యభారము
 నుంపరాదు. రాష్ట్రాభివృద్ధి నొందించు రాజవృద్ధి నొందివలయునని
 ప్రజలు కోరుచుందురు కావున నందువలన లాభ మేమని రాజు
 నిరసింపక ప్రజలయభివృద్ధికే బాటుపడుట లెస్స. అందువలన
 బ్రాహ్మణాది ప్రజలహృదయవాసి యగుభగవంతుఁడు వారి
 యేకముఖప్రార్థననుసరించి రాజునకు మేలు నేయు. వనచ
 రులు, (నాగరికతామూల్యులనగు) గొల్ల, చెంచు, గోయవా
 రిదొంగుఁ గూడ సంపకోల, నూలుపోగుల ననాన చెల్లుచుండును
 గావున రాజు తనదేశమునందుఁ దనయాజ్ఞ కెల్లవారును దల్లడి
 ల్లునట్లొనర్పవలయును. దుర్గాధిపత్యము నొప్పులయిన ద్వీపవర్గము
 చకె తేజోదేయవలయును అదుర్గాధిపతి యెట్టరాజు దండెత్తివచ్చి
 చను భయము చెందని (సాధనసైన్యసమయుక్తుఁడును) కొలఁది
 జాని వాఁడును నై యుండవలెను. మొదటఁ బెద్దయధికారాదు
 లవలన వృద్ధికేఁ దెచ్చి యాతని కుచితగౌర మీకున్న నాతఁడు

† పోరులిచ్చునానవాలు. అంపకట్టి, నూలుపోగులఁజూచి యితరపోత
 రాముదిగ్గొలవానిని ముట్టరు.

దనతొల్లింటిహీనస్థితికిఁ బోల్చుకొని సంతసించి పైరింపలేడు. కావున సమ్మాప్తు వానినడవడిగుణములఁ జెలిసికొనుచుఁ గి) మాభివృద్ధి నొందిన (దయాగౌరవములఁ) జూచుచు నాతనివలనఁ బనులఁ గొనుచుండు నది. హీనకులము (Low Family) వానిని, అనాగరికు లగుశబరాదులపల్లెల జీవించువానిని, అపండితుని, పిరికివానిని, అసత్యవాదిని, క్రితతాయుని, (ద్రోహచింతకలవానిని) అపవాదభీతి నొందనివానిని, విదేశీయని, ధర్మశూన్యుని, బ్రాహ్మణుఁ డైన నుద్యోగాదు లిచ్చి రాజు పోషింపఁ జేరఁచి యఁ జనదు. సదాచారాన్వృత్తిభ్రష్ట మయిన పట్టణములయందుఁ బెరిగినబ్రాహ్మణులను జేరఁదీసినరాజు చెడును. పూర్వము తన్నుఁ గాపాడినకొంగ నొకపూటకడుపుఁ గక్కురితికొక బ్రాహ్మణుఁడు జంపి తినె. కీ కావున దుష్టబ్రాహ్మణసంరక్షణసంసర్గము న రాజు చెడును.

పండితుఁ డైనవాఁడును, అధర్మభీరువును, రాజనీతిపరిజ్ఞాతయు, డెబ్బదివత్సరములకు లోను నేబదికిఁ బైఁబడ్డవాఁడును తోగహీనుఁడును, మంత్రికులములోనివాఁడును, మదహీనుఁడును రాజప్రార్థనము మన్నించువాఁడును నై సవిప్రుఁ డమాత్యుఁ డైన

కృత్తిదో గరదత్తైవ శస్త్రపాణి ధనాపహః క్షేత్రదారాపహర్తావ
షడేతే ఆతతాయినః॥

శ్రీశాంతిపర్వము, తృతీయాశ్వాసము, 472 పద్యాదిగ నున్న నాడీచరి
తముని చరితముఁ బరికింపుచున్నది.

*రాజ్యాంగము లభివృద్ధి నొందుట కొక్కపూట చాలును గావున జేర డట్టిమంత్రిని నియమించుటయం దధిక భద్రముగఁ బ్రవర్తించునది.

అట్టిమంత్రివర్గము దుర్లభ మైనయెడ రాజు స్వతంత్రుడై సేనార్థబలమున నీతిశాస్త్రపరుడై స్వబుద్ధిచే రాజ్యపరిపాలన మొనరించుట సేమంబు. అట్లుకానియెడ గుమ్మడికాయ మంతముత్యం మమూల్యమయ్యు ధారణమునఁ బీడాకర మైనట్లు) పైన జూపినగుణములు లేనిమంత్రిని బెట్టుకొనుజేర డాస్వవశుఁడు కాని మంత్రితేతఁ జిక్కి చిక్కులు పడవలసినవాఁడగును.

(ఒక్కఁడు చేయఁదగినపనికిఁ బెక్కుమందియువ్యోగుల రాజు నిల్పఁదగదు.) అట్లు నిల్పవలసిన కార్యమైనచో వార న్యోచ్యము మిత్తులైనవారిని నిల్పినఁ గార్యము ఫలించును. అట్లని తగ్గించి కొలఁదిమందినే నేమించినఁ గార్యము కఠినసాధ్య మగును. ఎక్కువమంది యైన సుసాధ్యమగును.

కేవలము ధనమువలన నన్ని పనులును సఫలములు కావు గాన (రాజు ధనము కలదు మన కేమని గర్వించి యుండక) ఆస్థగల్గి పలుపురుప్రభులు సాయపడి పనిచేయునట్లు నొనరించుకొనవలయును. ప్రభులు స్వాధీనము చేసికొనుట కాదార్యవృత్తియు, అక్రమకార్యబుద్ధియు, సత్యప్రవర్తనమును సాధనములుగఁ

*స్వామ్యమాత్యసుహృత్కోశ రాష్ట్రదుర్గబలానిచ రాజ్యాంగాని

జేసికొని (చరాజు సుఖి యగు.)

మూలభనాదికములు సంపూర్ణముగ నుండియు, ఆశ్వ
(జాది) నాథసము లుండియు, దగ్గిసమనుష్యులు లేకపోవుటవల
న రాశ్యములు కృశించి పరరాజుల కొదిగియుండి రాష్ట్రము
లనేకము లుండుటఁ జెవులార వినుచును (తగినమనుష్యులఁ బె
ట్టికొనిక యుపేక్షించినకేఁడు కీడుఁ జెందును.)

క్షత్రియశూద్రాదులు (బ్రాహ్మణమంతి) యని శారవ
మున ననుసరింతు రనియైనను, ప్రభువులఁ గొలిచి జీవించు (వృ
త్తిగల) బ్రాహ్మణజీవితము తెలిసియైనను, కష్టములు వచ్చిన
ప్పుడు సహించును గావునను, శతవిధముల బ్రాహ్మణుని బ్రభు
సి (అమాత్యాదియుద్యోగిని) జేయుటఁ బతికి హితము.

దనము రాబట్టుటయందు నేర్పుగలవానికి దేవాలయాగు
లపై నిధికారము నిన్వఃగూడదు. అట్టిచ్చినయెడలఁ దా నుద్యో
గము చేయుదేశములయందు రానిధసము నా దేవాలయాద్యా
దాయములఁ బూటవలచి తేనిభాండాగారమున కాతఁడు చేర్చు
ను. అట్టిధనము రాజున కభోజ్యము. కావున సమ్రాట్టు దే
వాలయాదులపై నితరయధికారముల నీయక యొక్కనివేటుగ
నియమింపట తెస్స. కక్కురితిచేఁ గొంచెమైన నాధన మనుభ
వించును వాఁడే నిలిచును.

అనఁ జూచుచేఁ దననీమం జేసికొని యందలి వృక్షకం
టకాదులఁ ద్రవ్వి చేను మెత్తఁబఱచుకొని సస్యచుట్టముగఁ జే

సికొనినుఖండమునకును రింబోలె రాజు శత్రులతోఁ గలపైమెత్తి
యైన నెఱపియో, దుర్గబలములఁ గైవసము చేసికొనియో, పరు
నివలసదొసఁ గగురని భీతిలేక యుండి, యన్నడులోనఁగల యు
ద్రశత్రునిగ్నూలన మొనరించునది.

రాజు కొండకొనినేని పదివిధములఁ బరిశోధనఁ జేయని
ది మొదలే పడునఁ దగిన. వాడు మృషాచాది యయ్యెనేని
వాని నొకపక్షమునకుఁ బరాభూతుఁడు గాకుండ విడుచునది.

దుర్గము మగునరణ్యములఁ గాపురముండి రాష్ట్రప్రభాకర
ము లగునెఱుకులు మున్నగుజాతులు వసించుభూములపై విచేక
ములనుండి చెడి నచ్చినప్రభువుల మనోవృత్తకై పశముచేరి
వారి నట నిల్పునది. అందులకు నొండొరులుం దాఁకుఁ లో నె
ఱుకులు కాని, పరదేశజులు కాని నాశన మైనయెడల సప్తము
లేక పోవుటయే కాక చూటవికజాతులు నశించినయెడల జేనికి
శుభంబైనఁగూడఁగావచ్చును.

మఱియు సయ్యాటవికులబలంబు లడవులఁ గూడుకొని
వృద్ధియయ్యెనా మండలాధిపతికిఁ బ్రజాపీడ తగ్గదు. (వా రెల్ల
ప్పుడు తిరుగఁబడి రాజునకు శ్రమ కలిగింతురు.)

ఎవ్వధముననయిన వారలబెడరు వాఁపి వారలఁ జేకూర్పు
కొనుట లెస్స. వారల కవిశ్వాసంబును, విశ్వాసంబును, నలక
యు, ప్రీతియు, సత్తివైరంబును, నత్యనుకూలంబును, నల్పు ల
గుట నల్పంబున నగు; క్లెంటేచి:—

భిల్లుడు విల్లును ధరించి పోవుచుండ మణియొకభిల్లుడు
 తాతనియింటికి విందునకుఁ బిలిచి దుడ్డున్నమును బెట్టె గుఱుడు
 చు నాయతిగఁ బూయుట జూసకితాగ్రస్థు చేయుట కుడక బెట్టుచు
 న్నతాటిపొరటలను జూచి మాంస మనుకొని, “చూచితినా,
 విందునకుఁ బిలిచియు. మాంస మీలోభివాఁడు నాకుఁ బెట్టె”డని
 కినిసి యుండ నాతనిసాగినంపుట కావిందునకుఁ బిలిచిన గృహస్థుఁ
 డు కొంతదూరము వచ్చి “ప్రొయ్యిమీదితాటినార చెడిపోవు
 ను; పోవుదు” నన “నయ్యో! యది మాంసము కా
 దా” యని చూపనొచిన స్నేహితునికి సెలవొసంగి పంపు
 ను. (నీచులకు స్వల్పవిషయముచుబట్టియే మిత్రామిత్రభావము
 లొదవును.)

ఆకాలయస్న మునే భక్షించువారయ్యు వారు నిజమాడి
 తప్పరు. స్వల్పనేరమునకై న సలుగుదురు. కార్యలాభువాలాభుము
 ననుసరించి మనోవృత్తులు మాఱని వెట్టివారు కదా యాట
 వికులు.

సత్యమువలన నాటవికులతో స్నేహమును, దూతను స
 న్మానించుటవలన శత్రురాజుతో నైన సఖ్యమును, కాల్యలమున
 కు సకాలమున వేతనము లొసంగుటవలన సద్భావమును, సబ
 హూకృతుల నొనర్చిన నాశ్వక సైన్యవిశ్వాసమును, తే. డు పొ
 డగలఁడు.

మంచిగుఱ్ఱములను యేనుగులను తే. డు వాఃశాలయం

దూరి పాలించుచుండవలెను. హాని నాపుటకై సుభటులై ప
శము చేయవలగును; కాని దొరలచే అసరింప జనదు.

ఎవ్వరైన నొకకార్యగతి నెఱిగి చెప్పినప్పు డాతనికతి
కష్టముగావచ్చును. గొరికేశకారణమున నాతనిమాటల ఖండిం
చును. అందు సభయు దిరువురను గాదనక సభ విడిచినపి
మ్మట సుఖాలోచనము చెప్పినప్రథముఁ డెన్నినది చేయ శు
భంబగు.

వెలుపలీశత్రువులను జూచి రాజ్యమునంతలివిత్తుద్రో
శత్రువులను కూడఁగట్టుకొని వృద్ధిచేసి, దుష్టమంత్రులు రాజును
చిక్కులపాలుజేసి గై నశముచేసికొని పనులాలసించి తామే ది
క్కుగఁ గ్రవన్దింపఁ బ్రయత్నింతురు (కావున తేడట్టిమంత్రు
లులేకుండఁ జూచుకొనునది.)

ఆస్థవశులకు వలసినదాని నిప్పించుచు, గానివారికిద
ప్పించుచు, యిప్పించెనమని చెప్పి తప్పింతురు. రా జట్టియాడి
తిప్పువాఁ డని పరులకుఁ దోఁపఁజేసి వేయిమండి చెప్పిననువారికి
మరల సమృక్తము పుట్టకుండఁ జేరకుండఁ జేయుదురు. (దుష్ట
మంత్రులు)

ఉదరాగ్ని కఫాదిదోషములచే మందగించి స్వత్వహీనుఁ
డైనవానికి బయటిమందులు వేసి రోగనిర్మూలన మొనరించున
టుల తేడట్టివారిమద ముడుపునట్టిప్రజ్ఞానిధులఁ బరుల నియ
మించునది.

హరిని మిలి ప్రితి సేయువిధ మెట్లనిన :-

ధనరాసులును హయమదళులూలాదుల చే బలపరచి
తన తేజు పండితుడై, శూరుడై, ద్వివిధగుణులైన బ్రీతి
కార మొనరింపలేకుండవలయునా?

అనభోజనమునం దొకముగ్ధుని యెడల బలినీ పొంద
జూచునారే కాని తేనికి మిత్రులుండరు. అట్లని రా తల్లర ప
డున గూడదు అగినట్లు పవర్తింతును నయి జూపుచుం
తి కడు మెలకువతో నెవ్వరి ననుక్షయ ప్రవర్తింతుట తే
యంబు

ఏదేని యొక కార్యమున కేవలంపక శ్రద్ధాభ్యాస పండితు
లక్ష్మీనశ్యత్యముల బరిశీలింపవలయును. అన్ని కార్యములను బరి
శీలింప గట్టమగుట రాజు స్థానీపులాకన్యాయము సమసగించి
పరిశీలింపవలయును. పారిచాండు మారణహోమమునకు నోపు
లఁజూపి, యొక మునీంద్రుని వేడ నాతి డాహింస కంగీకరింపక
“హే! ద్రుపదుడా! అపనిత్రిస్థలమున బడిన ఫలను ను నే నేనగిం
ప; నాయన్నదానిని బరిగ్రహించినాడు. అని పిమ్మట నా మునీ
యసంగీకరింపవచ్చును. పోయి యడుగుము” ని చెప్పెను. కా
వున నొక కార్యమునుబట్టి మనుజుని నడవడిని బరిశీలించి వానిస్వ
భావము నెఱిగి సమ్రాట్టచితవిధమున నియోగించునది.

అపత్సమయమున గీడు చేయఁ దలచిన వాడని యొడి
చేఁజక్కిన శత్రువునైన రాజు హింసించవలదు. వానిసంపద ప

క్రిందిట కిట్టియు. కోటలూడినపా మేమిచేయఁ గలుగును? పై
రియుఁ నేలకొన శత్రువును సత్పూర్ణముగా కాపుర హింసించఁడ
ని విశ్వసించును. అపిశ్వాసములు వమ్ముచేయ సత్సమ్మాప్తున
పంచితంబు కాదు.

దేశస్థుల శాల్వము ధనాగమమునకుఁ గాతణ మగుట రా
జా భూమి నొక్కపుర సంపాదించునది. కొలఁదియైనయెడఁ జేరు
పులు, కాలువలు, శ్రద్ధించి పేదలైతులకు ధనరూపవస్తురూప
శుల్కములఁ దగ్గించి వారిని వృద్ధిచేసినయెడ నగ్ధధర్మములు పెరిగి
గి తాళి సుఖించును.

ప్రజలు నొగ్గి దేశమును విడిచిపోవుచుండఁ బిలువక
వారిపశుధాన్యానికముల సమ్ముతు, వారిగృహములదూలములు
పంటకట్టెలకుఁ బనికిపచ్చనని, యుద్ధభూమియందలిజంబుకముభా
తి కిడుఁగోతుకొస్తానికారి గలఁదీనికి సప్తద్వీపవరీతభూచక్ర మి
చ్చినను సమ్మగ్ధి మృగ్యంగు.

సమ్మగ్ధి స్థానదాయంబును జతుర్భాగము లొనరించి
త్యాగగోగంబుల కోకపాలును, చతురంగ బలరక్షణార్థ మిరువా
లును, ధనాగారము నింపుట కొ(Reserve fund.)కపాలును వ్య
య మొనర్చునది. చారముఖంబున పైరిరాజులను సచివాదిస్వవ,
క్షజనులను, బరిశీలించుకొనుచు ధరణీస్థులకు తనదేశమునం
జలిదొంగల నాశనమొనరించుచుండునది.

అలవరులను గట్టిశిచ్చినదొంగల రాజు సత్వరము విచార

రించి శిక్షించునది. ఆలసించి యాదాంగ పారిపోవ నూరనున్న పెద్దకోమటిశెట్టి కొఱతకు నరిపడు దేహపుష్టి కలవాడని చెప్పించినయొక రాజునలె రాజు దండమున సశ్రద్ధునహించిన సుపతీ ర్తిభాజనుండగుట సిద్ధంబు.

స్వశక్తివలన విషయంబుల నాలుగుపాళ్లలో మూడుపాళ్లలో టుంగుచు, దెలియకుండ దాచిన పెరవిషయము లొక్కపాళ్ల నాప్తులవలనఁ దెలిసికొనుచు, బరిసాలన మొనరించునది. ఇట్లు నిరాగ్రహుఁ డైనచోఁ దనకు విపత్తులు లేనివాఁడై, కూర్చి దండమునకు లోనుగాకయే చిరకాలము రాజు రాజ్యమొనరింపఁ గలుగును.

వృక్షాగ్రమున నొకకంట నిద్రించుచు రెండవకంట ను గరమొనరించు భల్లూకంబువగిది మహిషాసుండు రాజ్యస్థానము లనుభవించునెడ బాహ్యంతరశత్రువులపై నొకసన్నుతి యుండ మేలగు.

నశింపని † పక్షపాతముచేత జేడు ధనగ్రామీణి కముల భిక్షుజటాధరాదికుల కీయ సగత్యము లేదు. అట్టిచ్చిన నుబ్బి వారు తమతమ వ్రతనియమములు వీటఁ బుచ్చెనరు. అందువలనఁగఱవులు, రోగములు, బాలాదిష్టాదులు పెక్కుగను. కావున మహీధవుండు వారియెడ మిక్కిలి భక్తియుక్తుఁడై

†విద్యాపక్షపాతముచేత, వేదాంతపక్షపాతముచేతననీకూడ నన్వయింప నగునని కొందఱుమతము.

యొరికిన జాలు. అట్లేయసందున వారికి గలుగు (సన్యాసుల కష్టములు) తేని కేయఘమున గూర్చుంచాలవు. ఈవిషయమున రాజు నిర్భయముడై యుండునది.

రాజు చంపదగిన ప్రాణులన్నియును, మూడుమాత్రులై స వినియార్వదగు. విడిచిసయెడ తేని కష్టమే చెడుగ గుఱునవారలఁ బట్టుటకు బంధించుటకును దండనీతియే శరణ్యము కదా! రాజు తాను మహాశూరుడయ్యు, బరవీరాలముల విని యోర్వదగు ను. అట్లే సర్వులవలన నావీరు లుచ్చునరు. పృథ్వీయందుఁ ద సపరాక్రమముగను బ్రదర్శించుట తనతో నీడువచ్చునొరలయం దఁ గానలయు. (అనుఁగా తనతో నీమరానిభటాదివీరాలాము అజేడు విని సహించుటయు క్షమ.)

సముద్రతీరములయందలి (రేవు) పట్టణములయందు గుట్ట ములు, ఏనుఁగులు, రత్నచందసమౌక్తికసముదాయమును, విరివి గ వచ్చునట్లును, వర్షకౌశిన్యస్థి యగునట్లును, జేసి రాజు పాలిం పును. వర్షబాధచేతను, రోగపీడను, అలసటను దస్సి చేరుదే శాంతివ్రాసు లగువారిని బ్రభుఁడానూజాత్యోచితి ననుసరించి గక్షింపవలయును. తోటలను, పశువులమందలను, గనులను, మి శ్రులునుసవారిసే చూడఁబంపుట రాజున కుచితంబు.

అశ్వసిద్ధి కుదురుపఱకు బాణము విడువనివిలుకానింబో లె సమయము వచ్చువఱకు సపరాధిపై రోషము విడిచి యదను వేది చెఱుపఁగలరాజు సుఖించు.

వెనుకవచ్చునరదనీటికై వేచియుండి (బ్రహ్మింనుసదీన
 లంబులంబోలె సప్రాక్రమ్య వైరితేశమున ముల్లగ లక్ష్యము)
 యానాము చేయుచుఁ బోయి, తనకాల్పలదిసోనాంగుననుసరించి
 న్యము చేరి బలవంత మైకొలది నుపసదీర్చితిని మునునది
 యుంబలెఁ బ్రయాణమొనర్చుచుండునది. ఎదిగి బలవంత అట్ల స
 చో వాఁడొనర్చుపూజామల గ్రహించి ముళ్ళవాయును. నీతిగి
 త్నుద్రుండని చారులవలనఁ దెలిసికొనినయెడల ముళ్ళక గ్రహంప
 రించి విజితునింజేయఁబోలు.

తనరాజ్యమునందలి ప్రజలు నొచ్చునట్లు భవమును స్వీ
 కరించుటయు, పందలతో నాలోచన మొనగించు చుండుటయు,
 శత్రువులు బలముననాక్రమించినతనభూమియగునఁ గొరతయు
 చ్చి నంధిచేసికొనుచుండుటయు, (ననునీమూడురాజుకోషములు
 గు.)భేదోపాయము చే నిపి మూడును శత్రురాజుయందెగిండునట్లు
 ను, తనయెడ నీమూడుదోషములు లేకుండునట్లును తేడ
 చూచుకొనుచు, ముఖ్యస్నేహము నయినఁ దలంపడ నమయెడ
 ననుమానము నొందియుండెనని లోలోనఁ బొగయు సరిసామం
 తులకు నభయదానము చేసియు, మణిభూషణాదులు రహస్య
 ముగ సంప్రియు భేదతంత్రమున నిపుణుడై (సమయము ననుస
 రించి శత్రురాజ్యమును గైవశము చేసికొన నగు.)

తేడు స్వసక్షభీతి కలిగినప్పుడు శత్రురాజు తా నేలు
 చున్న రాజ్యమునం దర్థభాగమైన వేడిన నిచ్చి గూఢనితోఁ ది

గన్మిత్రైతి నోసరించుకొని, స్వపక్షభీతిని మాన్పుకొనఁదగు. ఏ
మాత్రం సహిభయము (స్వపక్షమునారిచే గీడుగుండుభీతి) యహి-
భయము (సర్వభయమునాకట) మపి బంధించును గదా !

పార్థివుండు స్వభావశక్తి మగుశృంగారమున దుండి తనర-
హస్యమును శత్రువులకు తెలియజేయుచు కుట్టు నీడును (గూ-
ఢచేత్రపును) శత్రుభావమునకి యణచి శ్రీసంగమమునందు నిర్భయ-
ముగఁ జరించువ్రాతమునకుఁ తే నాసప్రజాసంఘమునందు సంచరిం-
పలేడేని రాజునకు రాజ్యార్హి నుభూతాయకము కాకపోవుటయే
కాక ముఖ్యమున ముసది యగును గదా.

భయపడి దగ్గరికుఁ జేరినిబలనందుని ప్రయత్ని పూర్వక-
ముగ, బలనంశముచే దస్పింపక, తనకుఁ దానే వచ్చి కైవళ-
మగుంట్లు మత్స్యములవేటకాఁడు పెద్దచేప గాలమునను మ్రొంగున-
వ్వు డొడ్డునఁ గూచుచుండి నమ్మదిగఁ సూత్రమును విడుచుచుఁ
జేదుచు మత్స్యమును బట్టికొనినట్లే యొసర్చుట నీతిపరుం డగుటే
నికీ లక్షణము.

దండంబున కానిన్యంబును, కొండెమును బరీక్షింపకుం-
టయు, శత్రువు సంధిపడుట కవకాశమియకుండఁ దిరుగఁబడు-
చుంటయు, విదేశరాజు తనకొనర్చిన సేనముల నెన్ని, కనఁబడిన
విదేశజుని జేరిచుటయు, ప్రతికూలుఁ డైనవానికిఁ దెలియున-
ట్లుఁలోచన మొనరించుటయు, జనులయప్రీతిని దెలిసికొనియు
వారితోఁ గూడి ప్రవర్తించుటయు, విశ్వసనీయులను వేఱుపఱి

చుటయు, నెఱామోయి ముప్ప నాలో నిగ నున్నాఁడనునాఁడో నాలోఁజ
సకు దగిన వారి నుంచుకొనుటయు, నాలో చ సముచు వుండించ
నవానిని నిక్షింప కే ఘోషించుచు, విగతి జనించినప్పు డెదరేమోమ
యని కనుకల్గి విచారింపకుండుటయు, ఘోషావ్యక్త నానానియెడ
నేకరీతి పూజ యొనర్పకుండుటయు, సీ నులతోఁ గలెల్లి, చేయుట
యు, వ్యసన (నష్టవ్యసనములు) పరుక్షి యుండుటయు, చల
ము కలిగియుండుటయు, పోనికొ గూడదు.

దివ్యభూమ్యాకాశములనియెడుప్రివిష్టోత్పాదములు జనిం
చినయెడ నవనివిభూడు విశేషద్రవ్యమును బట్టించి బ్రహ్మ
లను, దేవతలను, అగ్నిని, భుక్తిబలిహోమందుల విడిచి శాంతి
యొనర్చునది.

స్వపుండు నుద్యోగులకు యోధుల కిన్యోస్యసంగ్రామ
వృద్ధియగునట్లు చేయఁదగును. అందువలన నొండొరులమించిచే
డ్లలు దాఁగకపోవుటయే కాక, వారియందు మిక్కిలిమూలమువలన
సభివృద్ధి జెందుధూర్తతాదులవలనఁ గలుగుచేడబడినట్లు పై
లేక యుండును.

ధరణిపుఁ డెచ్చటికేని తాను స్వయముగఁ జనఁ దగినా.
తనకు సహాయముగా నుండుట కొకని దొరఁజేసి పంపనగు.
అరి దుర్బలుచేఁ గీడ్పడఁడు కావున పక్షి డంపుదొర యర్థభూసురగ
ర్థి లేక కొఱగాఁ డటుకావున నల్క కుచితస్పర్థి గలుగు నా
పుంజైన ద్విజాన్యునకు రాజు వస్తుసాధనసహృద్ధ మగుదాన్యభూ

మును నాదొర కిచ్చి సుఖముపడెను.

ఈ సాగజ్యముల కెల్లలయందు వసవల నప్పయ్యెడు దిట్టముగూడ
గలచి, స్వయంప్రీతి ను నున్న యాగజ్యముల నుండునది నాదొర కిచ్చి పోయెను.
గి సరికించి దస్యముచే గొంధనొండెనుండ సుఖించునది.

మట్టిగోడను గొంధ గదిగి మట్టి కట్టించునది మొదలగునది
గొంధనొండెనుండ కెల్లలయందు వసవల నప్పయ్యెడు దిట్టముగూడ
గలచి, స్వయంప్రీతి ను నున్న యాగజ్యముల నుండునది నాదొర కిచ్చి పోయెను.
గి సరికించి దస్యముచే గొంధనొండెనుండ సుఖించునది.

ఏనుగులను, మంచులను, మున్నగువానిని పె
ద్దుగూరమునందలిద్వీపాంతరపర్వతములకు గెవనింప నచుపాయ
ము లగుగ్రాహములను, సద్గ్రహముల నుండునట్లు పోల్చిపొంది,
వర్తకులకు బహుమానముల నిచ్చియు, మంచికల లిచ్చియు,
యూయశ్వాదులు రాజుల నశత్రువు నొందకయుండునట్లు చేసికొ
నుచు, వర్తకులకు గైవశము చేసికొన సుఖించును. ఈసపారుగు
రాజుల రాయబారులతో నమ్మాత్మిని కొలువున సరసనల్లాప
ము లొనరించునది. కార్యఖడ్గనాదము లనుచులకుఁ జెలియున

పొరుగురాజు బలహీనుడైన నెత్తిపోయి జయింపవలయు. కానియెడల మ్రోక్షియే పాటింప దగు. దూమునఁ గల యెల్లలయం దుండురాజు తన కేమిప్రయోజనమున కుపయోగపడును? (పడఁడు.) అట్టిదూరపువానితోఁ దనపొరుగురాజుశత్రుత్వము నొందియుండినఁ దనకే మేలు. తనయెల్లలఁగూడ నాతఁడు రక్షించుచుండును కదా!

శత్రురాష్ట్ర దుర్గాదుల హరితప, పగటవనితలు చేరి జక్కినయెడ వారికిఁ బుట్టినింటఁ గల్గుగౌరవము నిచ్చి యాదరించి ఋజుప్రవర్తనమున మెలఁగు టుచితంబు. ఒకప్పుడు సంధి యగుంగావున నాశత్రువులచాయబారులకడఁ గలనవాక్యము లాడక యుండునది.

హింసాకర్మము లొనరించునట్టియా, నిబిడవిషజలపరిపూరితమును, సతతవ్యాధిపీడితమును, తరుశైలనిబిడమై దుర్గమమగునట్టియు, ధూర్తమైచ్చదేశంబులకు మేరుతుల్యభనము కల్గినను తేఁడు పోక సైన్యము సంపి పోరుసలుపుట మేలు!

సంతనమున నున్నతరి నృపునకు మంచిమాటలఁ జెప్పి, స్వకార్యముల ముగించుకొనఁ గొలిచి, త్రాణ చెడినప్పుడు కపటి తొలఁగి పోవును. అట్టివారిని తెలిసికొనుటయందు నృపుఁడు నాణె మెఱుఁగుటయందు బచ్చుప్రవర్తించునటులఁ జరించునది. అభిజ్ఞులైనవారిని గలయఁ జేసి సువర్ణాదిధాతువుల నెఱింగి, సువర్ణాదుల గ్రహించి ప్రజల కనుగుణముగ మితద్రవ్యాప

హరియై ప్రబలశత్రువులచూడ్డత్యమును దండించి వీటఁ బుచ్చి, పేమగలహృదయంబున సమస్తమైనవాఁని బోషింపవలయు. వర్ణభేదములయందలి తప్పునడవడుల నుడిపి యెల్లవ్వడును ద్విజులఁ గాపాడుచు, మగ్గములఁ బెంచి, మధ్యచేశగ తారాణ్యములఁ బలుచఁ జేసి, ప్రతాపాభివృద్ధిగా నగరపరిశోధన మేమిఁక రాజు(సాంగ) సంతాంగరాజ్యమును, *వైద్యులను బిలిచి సత్తాతాతాపులఁ (నాడుల) జెలిసికొని, సువర్ణాదుల నేవించి, శక్తిరహితకృతి కనుగుణ మగు నల్పాన్నోదోకములఁ దృప్తుఁడై, శక్తిరముచందు బలొద్రేకంబు కలుగకుండ మర్దనచే నడపి, శక్తిరమునఁ దైలములఁ బూసికొని, శక్తిరమంతయుఁ బోషించి, శిరోజములవర్ణములయందలి దోషము లుడిపి, దంతముల యభివృద్ధి చూచుకొని, హస్తము స్వాదుల బలియించి, యువరాదులకొ) వృణగించి పలుచఁ జేసి, శక్తిరపరిశోధనముమఱవక తేజమునఁ గ్రాలుచు స్వాంగ (స్వశక్తిర) రాజ్యమును, సమముగ నృపతి యాయుష్కాముఁ డగుట నభివృద్ధి చేసికొనునది.

ప్రభాతసమయమున సుఖశయనమునడుగువారితోడను, వైద్యజ్యోతిష్కులైనద్విజులతోడను, జాముపోడ్డెక్కిన వెనుకమంత్ర సామంతాదులతోడను, ద్రవ్యార్థనాధికారనియుక్త లగుకాయస్థ (శిష్టికరణము లనఁబడువారు పూర్వము కఠినకష్టత్రయం దుండువారు.) గోష్ఠియందును, మధ్యాహ్న సమయమునం దంగ మర్దనాదులు (ఒడలు నలుపుట) చేయవల్లురతోడను, పండుల

వారు, పవ్వుకూరలు వండువారు, మాంసములుఁ దెచ్చువేఱుఁ
కాండు) మున్నగువారిగోష్ఠియందును, పగటిస్సత్తీయభాగము
నందు దేవతార్చన మొదలగునార్యధర్మాచట లగుచుతీర్థయా
గోష్ఠియందును, భుజించినపిమ్మట వేడుక చెలికాండు) (సగూఢ
కాదులు) పౌరాణికులు, కవీశ్వరులు, మొదలగువారిగోష్ఠి యందును,
సాయంకాలమునందుఁ వేగులు, గాయకులుమూన్నగువారి
తోడను, రాత్రియందు నివ) మున్నగుకార్యములకుఁ బూర్వము
భార్యతోడను గోష్ఠి గలిగి మహీధనుండు మెలంగునది.

రాజునకు హితులు, హితాహితులు, సదాహితులు నని
మున్విగ్రములననుచరు లుందురు. నా రెవ్వరనః— వైద్యులు, వ్య
తిషుకులు, విశ్వజ్ఞులు (పండితులు) కవీంద్రులు, పురోహితులు
వగువీరు హితులు; ధనార్జనకృత్యముల నియోగింపఁబడినవారి
హితాహితులు (హితాహితములఁ గలిగియుండును.) కోలుచు
సరాజ్యమును తనవద్దనుండి సమయమునెఱుఁ దిరుగఁ బోయి
వేదియుండువారు కేవల మహితులు; కావునఁ జతురన్యత్తిని
వారివారివల్ల నట్లఁ జరించుట నృపునకు నీతియుక్తం బగు.

పాతు)ఁ డైనవాని బాగుగఁ బరికించి, (బుధుకాలము
నందు) ససపం డ్లోక్కసారి దిగుమాస్కి, యుగం దడుగిన
యుఁ బరు లాతని కిమ్మని సెప్పకయు మునుప నానఁడు స్వప్న
మునొంది విభ్రాంతి నొందునటులు నాతని కెచ్చి (ధనాదికములు)
యాతని నాశ్చర్యపఱునునిగ తేఁ డొనర్చుట యుచితంబు.

విశ్వదేవతాక్రియలయందుఁ బితృకర్తృతఁ ధర్మసూక్ష్మతఁ
జూలగుటచేఁ బితృభక్తి కలవాడై జేడు శాస్త్రజ్ఞులై, ఋజుఁ
హిసర్తనముచే వృద్ధులై శాంతులైన యచ్యుతభక్తుల నభీష్టవ
స్తువులుఁ దనిపి పితృదేవత లూర్ధ్వలోకగతిని బొందునట్లు న
ర్హుట సముచితంబు.

బ్రాహ్మణసంరక్షణముకొఱకు దానమును, స్వరక్షణమున
కై జ్ఞానమును (సనితెలిసికొని) యెల్లస్వమును శ్రీమన్నారాయ
ణునకు శరణు జొచ్చి “రాజ్యాంతే సరికమ్ ధృవమ్” నులోకా
క్షివలనిభయమును వీడఁదలంచుట కంటె జేచి కొండుమార్గము
మృగ్యము.

భార్యకుఁ బతిభక్తియు, స్త్రీపురుషులకు వావివరుసలు
ను, యతి కింద్రియనిగ్రహత్వమును, కొలఁదిజాతికి ద్విజానుసర
ణమును, తేనికి మంచివాడై భృత్యుఁ డొదిపుటయు, రాజదండఁ
సభయమున నే నుపూ !

చంపియు ధార్మికుండు, సతిఁ బొందియు బ్రహ్మచారి,
బొంకియు సత్యశాలి, ఆరగించియు సమపవాసి, కేషించియు శూ
రుఁడుఁ జిందియు ధనియగుట నెఱిగి నృపుఁడు మనఁదగు *

(మన్యులను జంపినను ధర్మము పోవదు; ఋతుకాలమున
ధర్మచారిణిఁ బొందినను బ్రహ్మచర్యంబు చెడదు; పరులకు మే

* (శాంతిపర్వము చతుర్థాశ్వాసము ఐదవప్రహ్లాదపంచాదశ్యకారమున
కుఁ బైపర్వము కిరికి ని జూచునది.)

తొనరింపఁ బొంకినను సత్యవిరుద్ధము కాదు; దిసమున కిరుమాటులఁ గుడిచియు సదోపవాసియగు; గురుజనానుభూతి⁶ వారిఁచునుమతిని సంపాద్య మై నయుద్ధము మానియు శూతత్విముగ్ధుడై డిందుపడఁడు; సద్వ్యయ మొసరించి ధనహీనుఁ డయ్యు ధనియో!; కావున నిట్టిధర్మసూక్ష్మముల తేఁ డెఱుంగునది.)

తేనిపట్టణమునందుఁ గాపుర ముండువాఁడును, నానాభివల నెఱిగినవాఁడును, దేశాంతరవేగులఁ దెలిసినవాఁడును, చిన్నా లేకుండును, కోడినఁగానికంటె సధికధనము నొందనివాఁడునగువాఁడు వేఁగులవానివృత్తికిఁ బ్రవేశింపఁడు.

ఉపవాసాదికముల శరీరము శృశింపఁజేయుటవలనఁ గలుగుఫలములఁ బాఠివుండు ధనమిచ్చి సంపాదించ సగును; ఏమనఁగా నాయాఋతువుల కనువగుమర్దన, స్నాన, భోజన, లేపన, వస్త్రధారణ, పుష్పధారణాపరతత నుండుపతి కుపవాసాదికము తొనరింప వీలుండదు కదా!

అనేకరుచులఁ గూడియుండు సృష్టభోజన మపరాధ్యమునం గాని, లోఁగడుపు శుద్ధియైయుండునపుడు గాని, చేయఁదగు. తమి భుజించినచోఁ నెపుడు పథ్యమై యుండును?

ధర్మాగ్రహణములనుత్రివర్గసంపాదనమున సృష్టుండు సమదృష్టి నుండినను, ధర్మ మధిక మగునెడ నితరచేలకుఁ బట్టి ననీకుకూడఁ గట్టతెగి వరి (ఊడ్పు=దంప=మాగాణి) చేనునకుఁ బోయినప్పటివలె సృష్టుండు మఁదమందఁ దగు.

భూపతి యెల్లప్పుడుఁ బ్రకాశాగ్ధ మొకమంచితన్నమును
ధరించును, వేషదర్పమునకుఁ బ్రతిహరమున కనువగురిత్సఱ్ఱ
పాగాముల ధరించుచుండవలయును.

రాజు రాజ్యము చేయుచుంటిని పాపమునుండి విముక్తుఁడ న
గృహ యొగ్గని విచారింపఁ దగదు; వేదము లైనశక్తికి నాధ్యు
నిగుత్కార్యంబులనే చేయుట శాసించును; కాని యశక్యములను
స్థింపఁజెప్పుట లేదు.

మనువు యమధర్మరాజుమలు చాలవఱకు దోషముల
నెఱిగి, దరించియె, ధర్మపరులనఁబఱగిరి. ప్రజాసాధుండు (ప్ర
హ్లాద) ప్రజాపరిపాలనంబు పనిగా ననేకదేవతలయంశంబునఁ ద
న్న బుట్టింప నృపుఁడు పుట్టెను. కావున వేదములు వాకుఁచ్చు
విరాట్టు, సప్రమాట్టు, మున్నగు నామంబులఁ బఱగు సురత
ల్యం డైనమూర్ధాబిషిక్తుండు, కస్తముల సహించి లోకమున
కగునలఱడి తీర్చినంగాక దస్మంబు సఫలంబు కానేరదు; (సార్థ
కాభిధానుం డెట్లుగు?)

“కేవల కశ్మీరిద్రీయతృప్తికొఱకుఁ బాంథభార్యాసమూహ
ముల బంధీకృతులఁ గావించి, కొట్టి, యపహరించుటవలన సంపా
దించినధనము గలదొంగలరాజులకుమాత్రముకాలముగడువదా
ఇంతలంపటత్వ మేల”యని యవనిని రక్షించుటయందు విముఖ
త కూడదు. ఏమనిన పూర్వము గృతయుగంబునఁ కృతవీర్యనం

దీనిని పునరుద్ధరించుట కొరకును తనకువల్లంభములచేత భరింపరాని
 యీ సీమగిరియందు దెల్లముడును విస్త్రుతమైన యోచి యెల్లర కెల్ల
 కాలములందును నున్నట్లునును చెప్పియుండునుయగు నందున
 గానుసారముగ మరసారిం బగు గాజలోకంబునకు శిష్యులు
 కాదు కదా ! ఒక్కగాజలోకంబున కను నేల ? ఇట్లుండునది
 దలి భూసురులకు నక్కలందునదలి భూమిదివిజాలకుం గలదే
 యున్నదే ? ఒక్కబాహుడు (బ్రాహ్మణుడు = అగస్త్యుడు)
 కడలీనిరుం గుక్కం గొనియె ! ఒక్కమిమిగడు (సిద్ధాచార్యుడు)
 (సప్తస్వస్తికీ బ్రతిసస్త్వ చుయ్యె ! ఒకబ్రాహ్మణుడు (సప్త
 స్త్విం దరు నొకమునివద్దందు) బ్రహ్మచండముచేత బ్రహ్మస్త్రి
 మును వారింపె ! అట్టి యానుష్ఠానంబు గూర్చులే నెనిమిదవ
 యోజనంబున శిక్ష్యుల స్థానంబు నీటికి వడువవచ్చునే ! వీరిని
 రుల కుపాసనీయులు కాకపోయిరే ! కావున సావధానమున
 శిక్షింకొలది కన్నది నిన్నదియు నుపేక్షింపక రక్షణార్థము
 లాచరించుచు, సశిష్యులున కార్యశేవణగతిగ నుండు మగువుండో
 నీకాక్షుమీచ భారవిడి, యహంకృతీత, ఏప్రతిల్ల, సల్లసంసి
 ధ్దులు సులభలభ్యంబు లగు ! అది యల్లుగనె. అల్లుయిన పట్టభ
 చుం డగురాజు ధర్మబుసందె దృష్టియిడి నడువవలయు. ది
 క్పాలాది సత్కర్మలు బహుజన్మసుకృతఫలంబులె ! త్రిలోకం
 బులును ధర్మప్రతిష్ఠితంబులు. కావున దేవదేవదేవదేవ

ఋషి, దేవ, పితృఋణానులఁ దీర్చుచు సత్కర్మలఁ జేయుచుఁ
దనసన్మానులయందుత్తమకీర్తి సందినవాఁడై కావ్యపరిపాల
సంఘ సేయుట తేనికీఁ బరమధర్మము.

గద్యః ఇది శ్రీకృష్ణదేవ మహారాయకృతాము
క్తమాల్యదాంతర్గతయాము నాచార్య
సీతిప్రకారమునకు, శ్రీభారద్వా
జసగోత్రపవిత్రనరసింహమాత్య
మిత్యసాంబాకనిష్ఠ పుత్ర
వంగూరిసుబ్బారాయ
పరివర్తత గ
ద్యము.

శ్రీ కృష్ణ దేవరాయ కృత శామల కావ్యసీతియనఁబడి,
విభాగము

విభాగ సూక్తి

విభాగ సూక్తి

